

УДК 005.915:658.15

Куліков П. М.

ВИЯВЛЕННЯ КЛЮЧОВИХ ФАКТОРІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

In the article the method of exposure of key factors of enterprise activity efficiency is developed on the basis of conception of strategic cards by procedure of factor analysis. For development of method the complex of scientific methods, economic and mathematical models and methods of economic analysis were used.

На сучасному етапі розширення та глобалізації господарських зв'язків стає актуальним підвищення ефективності фінансової діяльності. Проблеми зниження оптимальності використання та розподілу фінансових, матеріальних та інтелектуальних ресурсів, відсутності маркетингових досліджень, низької економічної гнучкості та адаптивності призводять до обмеження можливості ефективного управління фінансовою діяльністю підприємств. Тому питання, пов'язані з виявленням прихованих факторів та тенденцій фінансової діяльності, є особливо актуальними та значущими в умовах сьогодення.

Розвитком теорії ефективності діяльності підприємства займалися провідні вчені-економісти: Роберт Каплан, Девід Нортон, Л. Мейсел, К. Адамс, П. Робертс, Нільсон-Горан Олів'є, Жан Рій, Магнус Веттер.

Метою статті є розроблення методики виявлення латентних факторів, що комплексно характеризують фінансову діяльність підприємства.

Методика виявлення факторів ефективності фінансової діяльності підприємства базується на концепції стратегічних карт. Спочатку концепція стратегічних карт була представлена Робертом Капланом і Девідом Нортеном. Стратегічні карти призначалися для узгодження короткострокових цілей діяльності компанії з її місією й стратегією на довгострокову перспективу за допомогою визначення чотирьох основних аспектів діяльності – фінансової, відносин зі споживачами, організації внутрішніх бізнес-процесів, навчання й розвитку.

Основні ідеї концепції стратегічних карт полягають у [1, с. 37]:

зручному форматі для пропаганди й змісту стратегії компанії;

аналізі причинно-наслідкових залежностей серед інших факторів як необхідної умови, а також стратегічному баченні як основи вибору напрямку руху;

систематичному обговоренні досягнення поставлених у стратегічних картах цілей, що може замінити традиційні методи планування й контролю над чисто фінансовими показниками.

Дослідження факторів фінансової діяльності проведено на базі 26 машинобудівних підприємств Харківського регіону протягом чотирьох років. Таким чином, утворилась матриця 34 x 104. Такий значний масив даних детально проаналізувати досить складно. У таких масивах майже завжди є приховані фактори та тенденції, які не простежуються на перший погляд. Тому найбільш адекватним для вирішення цього завдання та визначення латентних факторів, які комплексно характеризують фінансову діяльність, можна назвати інструмент факторного аналізу. Процедура факторного аналізу виконано за допомогою пакета прикладних програм "STATGRAPHICS PLUS". Для розрахунку факторного аналізу використано модуль Factor Analysis статистичного пакета Statgraphics Plus for Windows.

Фактори, в яких спільності були більше 1, залишені в моделі [2]. Їх виявлено 8. Вони на 86,3% пояснюють змінюва-

ність всієї системи показників, яка описує ефективність фінансової діяльності машинобудівних підприємств. Зміни власних значень кожного фактора представлено на рисунку, що підтверджує включення до моделі восьми факторів.

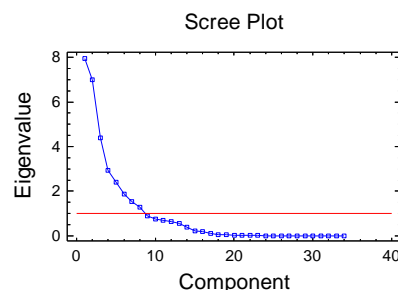

Рис. 3 зміни власних значень кожного фактора

У результаті проведення факторного аналізу виявлено, що основний акцент на підприємствах при розробленні фінансової стратегії ставиться на використання виробничого потенціалу. Це обумовлено тим, що до складу першого найбільш визначального фактора ефективності фінансової діяльності підприємств, який характеризує ефективність використання виробничого потенціалу, ввійшли такі показники, як фондоозброєність, рентабельність за операційною діяльністю, виробничий потенціал, коефіцієнти оборотності кредиторської та дебіторської заборгованостей, фондовіддача, продуктивність праці.

Усі значення факторних навантажень позитивні та найбільш значущі. Перший фактор на 23,37% пояснює змінюваність всієї матриці значень. Це свідчить про високий рівень впливу ефективності використання виробничого потенціалу підприємства на фінансову діяльність підприємств. На досліджуваних підприємствах операційна діяльність займає чільне місце. Але для підвищення ефективності фінансової діяльності підприємствам необхідно підвищити ефективність інвестиційної та маркетингової діяльності.

Другий фактор є також досить значим у системі та пояснює на 20,59% змінюваність системи показників. У зв'язку з тим, що до його складу ввійшли показники: маневреності, питома вага заохочувальних виплат і компенсацій у фондї оплати праці, коефіцієнт покриття, автономії, досліджувані підприємства характеризуються прийнятним рівнем незалежності від зовнішніх джерел та мають змогу своєчасно покрити оборотними активами свої поточні зобов'язання. Тобто, в короткостроковому періоді, в основному, всі підприємства за необхідності погасять кредиторську заборгованість. У сучасних умовах господарювання це є однією з ключових умов ефективності фінансової діяльності, враховуючи зниження ефективності діяльності банківської системи країни. До складу другого фактора з найбільшими факторними навантаженнями ввійшли коефіцієнт маневреності, що характеризує частину власного капіталу підприємств, який знаходиться в обороті, тобто коефіцієнт є індикатором значної фінансової гнучкості підприємств. На другому місці за значенням факторного навантаження стоїть питома вага заохочувальних виплат та компенсацій у фондї оплати праці. Показник характеризує достатній рівень мотиваційної гнучкості підприємств.

Третій фактор сформувався з коефіцієнтів швидкості та абсолютної ліквідності, питома вага матеріальних засобів в оборотних активах та питома вага робітників, які пройшли перепідготовку. У факторі враховано найбільш жорсткий та середній критерії ліквідності, які ввійшли до складу фактора з позитивними значними факторними навантаженнями. Це ще раз підтверджує достатній рівень фінансових оборотних активів для розрахунку за поточними зобов'язаннями. А от показник питома вага матеріальних засобів в оборотних активах ввійшов з від'ємним факторним навантаженням, що показує недостатній рівень на підприємствах матеріальних оборотних активів. Рівень виробничих запасів та готової продукції пови-

нен бути в оптимальних розмірах на підприємствах для їх нормального функціонування. За результатами дослідження виявлено прийнятний рівень перепідготовки робітників. Цей показник сприяє підвищенню фактора адаптивності до змін зовнішнього середовища.

Четвертий фактор дозволяє пояснити той факт, що підприємства в основному залучають позикові кошти на довгостроковий період, оскільки коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів виявлено на найвищому позитивному рівні в четвертому факторі. Коефіцієнти фінансового ризику та фінансової залежності ввійшли до системи факторів зі знаком "мінус". Такі тенденції засвідчують те, що на підприємствах незначний рівень поточних зобов'язань, тому що немає впевненості в можливості повернути кредити в короткостроковому періоді.

Фактор забезпеченості основними та оборотними засобами підприємствами дозволяє представити структуру активів підприємства. Таким чином, на підприємствах спостерігається недостатня кількість оборотних активів порівняно з необоротними. Підприємства не забезпечені в достатньому об'ємі власними оборотними засобами. Власними оборотними засобами забезпечені лише виробничі запаси, але цього недостатньо для оптимальної забезпеченості основними та оборотними засобами. Крім того, виявлено дуже низьку забезпеченість інтелектуальною власністю. У процесі дослідження виявлено значний рівень забезпеченості лише основними засобами. Це пояснюється, перш за все, специфікою діяльності підприємств.

Склад шостого фактора капіталізації показує якісне забезпечення підприємств основними засобами. Виявлено на найнижчому рівні коефіцієнт придатності основних засобів. У попередніх факторах досліджено пріоритетне забезпечення основними засобами. А в цьому факторі отримано найнижчий коефіцієнт придатності основних засобів. Отже, на підприємствах накопичено значний масив основних засобів з дуже низьким рівнем придатності. Накопичено значну частку незавершеного будівництва в необоротних активах та оцінено значний рівень індексу постійного активу. Це свідчить про низьку ефективність управління основними засобами, що вкрай негативно може вплинути на майбутні показники ефективності фінансової діяльності підприємств.

На підприємствах виявлено фактор низької фінансової стійкості підприємства у зв'язку з високим рівнем зношеності основних факторів, низьким рівнем коефіцієнта рентабельності продукції. Низький рівень питомої ваги поточних та довгострокових зобов'язань, дебіторської заборгованості свідчить про відсутність розширення виробництва та ділової активності.

Останній фактор засвідчує про високий рівень ефективності використання трудового потенціалу, тому що виявлено значний рівень темпу зростання чисельності персоналу та питомої ваги робітників, які підвищили кваліфікацію.

На основі комплексного факторного аналізу можна зробити висновок про низький рівень стратегічного управління розвитком за ефективністю фінансової діяльності підприємств. Найважливішими проблемами у сфері управління фінансовою діяльністю є забезпечення обґрунтованості фінансового планування, функціональна роз'єднаність підрозділів, які займаються фінансовою діяльністю, високий ступінь невизначеності на українському ринку, пов'язаний з глобальними змінами в усіх сферах суспільного життя, низька оперативність реагування на зміни фінансового ринку.

Література: 1. Ольве Нильс-Горан. Оценка эффективности деятельности компании / Ольве Нильс-Горан, Жан Рой, Магнус Ветер // Практическое руководство по использованию сбалансированной системы показателей: Пер. с англ. – М.: Изд. дом "Вильямс", 2003. – 304 с. 2. Боровиков В. STATISTICA. Искусство анализа данных на компьютере: Для профессионалов. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2003 – 688 с.

Стаття надійшла до редакції
29.01.2009 р.

УДК 005.2

Отенко В. І.
Колодіна О. М.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

The article deals with the theory-methodological aspects of the formation of the adaptive management system of the enterprise. The analysis of the basic categorial line of the adaptive management, ways of modeling the system of adaptive management at the enterprise, the interrelation between the components of the adaptive management system are given. The block-structural circuit of the adaptive enterprise management mechanism is formed.

Рушійні зміни в економіці країни, негативні тенденції політичної нестабільності, вплив зовнішньої фінансової кризи на внутрішню призвели до значних економічних втрат як на рівні держави, так і окремого підприємства. Так, неефективний менеджмент, в тому числі й недоцільні антикризові заходи, не в змозі зупинити скорочення виробництва в країні, зростання кількості збанкрутілих підприємств та подальший вплив загальнонебезпечних тенденцій в економіці. Вищезазначені причини підкреслюють необхідність негайних змін у підходах до управління. Зокрема, сучасність потребує деякою мірою глобальних змін, серед яких зсув пріоритетів: "...єрархічна структура поступається мережам, посадові повноваження – делеговані, замість створення конгломератів переваги надаються малому бізнесу, орієнтованому на продукт чи споживчі потреби" [1].

Питаннями підвищення ефективності управління за допомогою концепції адаптивного управління займалися такі вітчизняні вчені, як В. А. Забродський, Т. С. Клебанова, О. В. Раєвцева, В. І. Скуріхін, Ю. В. Копейченко, В. В. Микитенко, І. С. Грищенко, О. М. Марюта, Г. І. Курчєєва та ін.

Невирішені питання ефективного управління на практичному рівні варто розпочати з дослідження теоретико-методологічної бази концепції управління. Вказані аспекти можуть бути вирішені шляхом застосування гнучкого, адаптивного підходу до управління на підприємстві. Крім того, доцільність використання зазначеного підходу підкреслюється також посиленням інтересом до нього зарубіжних авторів, зокрема поява термінів "adaptability" (адаптивність), "adaptive business intelligence" (адаптивна інформація на службі бізнесу), "adaptive enterprise" (адаптивне підприємство) [2; 3]. З огляду на вищезазначені аспекти тема дослідження є актуальною.

Метою статті є дослідження теоретико-методологічних аспектів формування системи адаптивного управління на підприємстві, зокрема, базового категоріального ряду, взаємозв'язків у компонентах системи поняття, формування блочно-структурної схеми механізму адаптивного управління підприємства, аналіз способів моделювання системи адаптивного управління на підприємстві.

Відомо, що в теорії управління існує декілька типів управління – до них відносяться відкрите (розімкнене), замкнене (управління зі зворотнім зв'язком) та адаптивне управління. Саме останній тип передбачає моделювання об'єкта управління, що уможливує аналіз наслідків управління [4]. Крім того, паралельно процесу управління відбувається реалізація процесу оцінювання параметрів об'єкта [5]. Таким чином, зазначена система управління є деякою мірою самодостатньою та передбачає можливість маневрування даних, що є досить